

Oppdagelser og nye begynnelser

– å se det vanlige med stadig nye blikk

Hva er problemet?

Hvem kan hjelpe meg?

Jacques Derrida (1930-2004) Hannah Arendt (1906-1975)

Hva skal filosofene hjelpe meg med?

Er det i det hele tatt mulig å oppdage noe nytt eller å oppdage på nye måter i pedagogisk arbeid?
Vil det være mulig å veilede, å lede vei, mot nye oppdagelser eller nye begynnelser?
Og hva vil det i så fall kunne dreie seg om i en veiledningssituasjon?

Iterabilitet

På spørsmål om hvordan man kan unngå å gjenta det som allerede er blitt sagt, svarer Derrida, i et intervju, at det helt nye oppstår på unngåelig vis i mangfoldet av gjentagelser.

På underforstått og mangelfullt vis gjør forskjellene alltid at gjentagelsen tar nye retninger. «Dette kaller jeg *iterabilitet*, det at det andre (*itara*) oppstår i reiterasjonen [...]. Det helt nye, enten man vil det eller ei, oppstår i mangfoldet av gjentagelser» (Spire & Derrida, 2005, s. 12).

Iterabilitetens logikk opphever overbevisninger, setter dem på vent og ut av virksomhet for en stund.

Frihet

Arendts frihetsbegrep handler ikke om fri vilje, eller frihet til å velge mellom ett sett av alternativer, men om muligheter til å begynne, til å starte noe nytt og til å gjøre noe uventet (Arendt, 2004).

Et frihetsbegrep som inneholder både det å begynne og det å bære konsekvensene av sine handlinger uten på forhånd å kunne forutsi konsekvensene av dem (Korsgaard, 2014).

Arendt inviterer oss til å unngå forenklete, men også forførende, tendenser til å bygge refleksjoner på allerede gitte kategorier og forståelser.

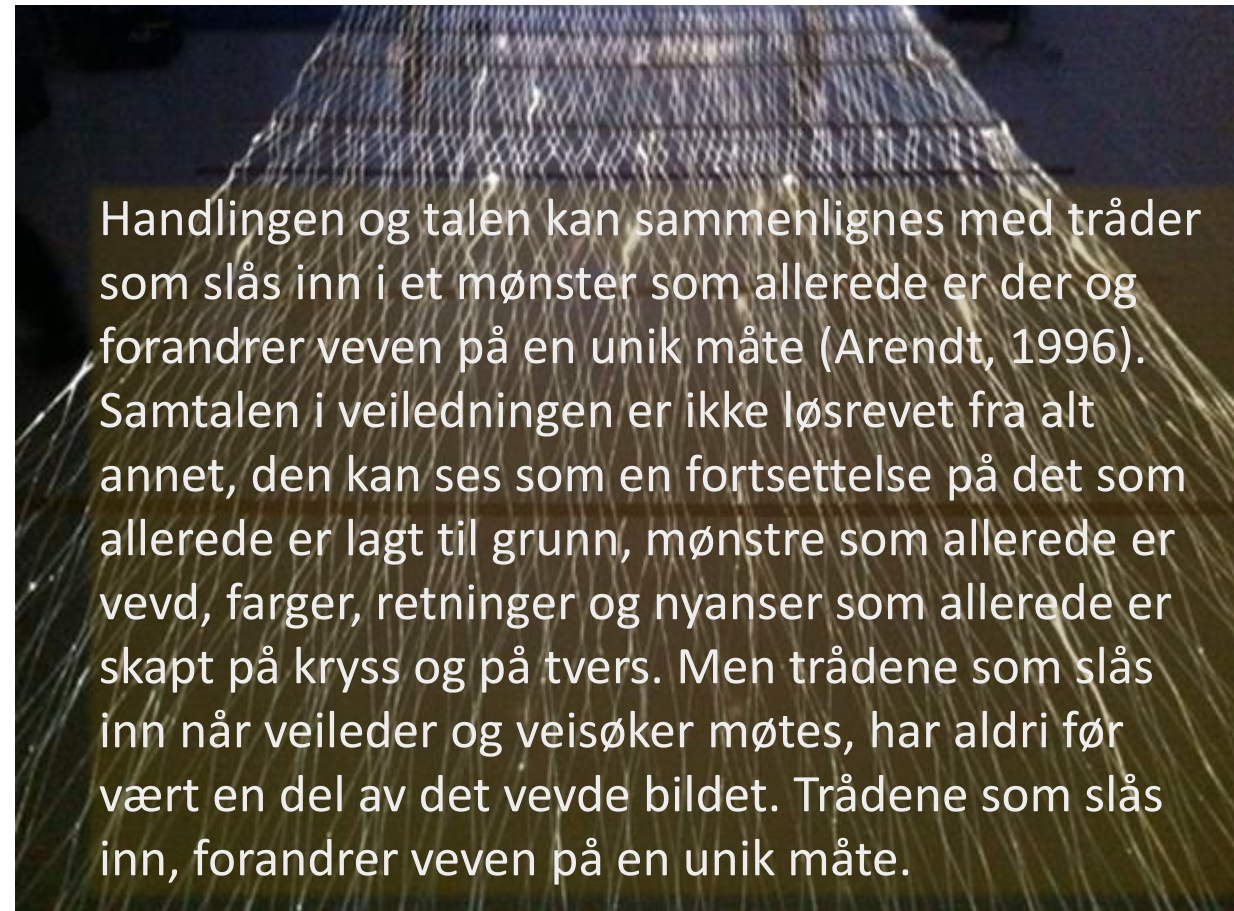
Det vi har å holde oss til, er tillit til at nye begynnelse har nok opphav i seg til at vi skal kunne forstå og gjøre vurderinger av dem uten å måtte gå veien om forutbestemte forståelser, kategorier eller moralske regler.

Hva kan det åpnes opp for hvis vi lar Arendts frihetsbegrep medvirke i tenkning om veiledning?

Frihet i veiledningskonteksten vil kunne dreie seg om handlingsrommet som skapes der ulike, men likeverdige, mennesker møtes. Arendt snakker om dette som et fremtredelsesrom. Et rom hvor mennesker er avhengig av hverandre for å kunne fremtre med sitt «verk», sine nye begynnelse. I denne sammenhengen: et rom som etableres gjennom veiledningssituasjonen, hvor veisøker og veileder aktivt trer frem for hverandre. Hvor de skaper seg selv som fagpersoner.

Talens/samtalens betydning i fremtredelsesrommet er uforutsigbar, fordi ingen på forhånd kan vite hva som «med»-åpenbarer seg.

Men Arendt påpeker at talens funksjon ikke er å forklare hva som blir gjort, «men snarere å identifisere gjerningsmannen og kunngjøre at det er han som handler, at han kan vise til andre gjerninger og beslutninger og at han har planer for det han vil gjøre videre» (Arendt, 1996:180). Denne kvaliteten ved tale og handling gjør seg imidlertid bare gjeldende der mennesker taler og agerer *med* hverandre, ikke for eller mot hverandre. Av den grunn påpeker Arendt at «ingen vet hvem man egentlig åpenbarer når man i handling og tale uvilkarlig 'med'-åpenbarer seg selv» (Arendt, 1996, s. 181).

Handlingen og talen kan sammenlignes med tråder som slås inn i et mønster som allerede er der og forandrer veven på en unik måte (Arendt, 1996). Samtalen i veiledningen er ikke løsrevet fra alt annet, den kan ses som en fortsettelse på det som allerede er lagt til grunn, mønstre som allerede er vevd, farger, retninger og nyanser som allerede er skapt på kryss og på tvers. Men trådene som slås inn når veileder og veisøker møtes, har aldri før vært en del av det vevde bildet. Trådene som slås inn, forandrer veven på en unik måte.

Å tenke uten rekkverk

«thinking without banisters»

Arendt insisterer på behovet for å tenke utenfor og mellom de tradisjonelle akademiske kategoriene, som mål, metode, vurdering og forhåndsbestemte resultatbeskrivelser, fordi disse altfor lett setter begrensninger for hva vi kan se for oss.

Tenkning uten rekkverk («thinking without banisters»), kaller hun det (Arendt, 2015).

Hva kan å tenke uten rekkverk i veiledningsfaglig arbeid dreie seg om?

Hvordan kan vi orientere våre handlinger hvis vi ikke lenger har rekkverk å støtte oss til?

Hva har vi da å holde oss i eller lene oss mot?

Gjennom metaforen «å tenke uten rekkverk» viser Arendt tillit til menneskers mulighet til selv å finne kriterier for skjønnsmessige vurderinger og valg

Å tenke uten rekkverk i veiledning kan dreie seg om å våge å utfordre sine begrep og sin arv.

-å oppdage sprekker, våge sårbarhet, våge usikkerhet, våge å gi slipp på strukturer, forestillinger og det som tilsynelatende kan oppfattes som selvfølgelige rammer og sannheter

Det vil innebære en konstant lytting til og utspørring av forståelser, minner og fortolkninger som har «slått rot», for å kunne løfte frem tvetydigheter og paradokser og for å unngå former for stagnasjon.

I sin ytterste konsekvens, eller kanskje i beste fall, vil det dreie seg om tap av mening, der strukturer, etablerte forestillinger og det som fremstår uproblematisk akseptert, blir rokket ved.

Ett svar på spørsmålet om det vil være mulig å veilede mot nye begynnelse, vil kanskje avhenge av om veiledningens handlingsrom tillater tenkning uten rekkverk.

Hva vil det kunne innebære å la Derrida sitt svar om at det helt nye oppstår i mangfoldet av gjentagelser, ligge til grunn for et kritisk blikk på veiledningsfaglig arbeid?

Gjentagelser vil i dette perspektivet ikke dreie seg om former for representasjon eller muligheter for å utveksle «virkeligheter». Heller vil det dreie seg om noen skapende prosesser hvor det som enda ikke *er*, får vilkår til å *bli til*.

I en veiledningssituasjon vil det kunne dreie seg om å oppdage hva som ekskluderes, og hva som går tapt, gjennom institusjoners rutiner, reguleringer og tenkning om det vi kjenner fra før.

Veileders etiske ansvar begynner straks hun/han ikke lenger vet hva som skal gjøres, sies eller tenkes.

Derrida viser oss at det *alltid allerede* er noe som gjenstår å bli tenkt, sett og hørt. Det vil alltid allerede være noe mer. Noen flere spor å følge. Noe mer å oppdage. Alltid allerede noen nye begynnelse som gir muligheter til å se det kjente med stadig nye blikk. Med Derrida blir vi oppmerksom på *hva mer*, hva mer enn det som umiddelbart er synlig.

Det vi har å holde oss til, er tillit til menneskers dømmekraft og til deres evne til å gjøre unike vurderinger igjen og igjen, på nytt og på nytt

Artikkelens kilder:

- Arendt, H. (1996). *Vita activa: det virksomme liv*. Oslo: Pax.
- Arendt, H. (2004). *Mellan det förflutna och framtiden. Åtta övningar i politiskt tänkande*. Översatt av Annika Ruth Persson. Göteborg: Daidalos.
- Arendt, H. (2005). *The promise of politics*. New York: Schocken books.
- Arendt, H. (2006). *Denken ohne Geländer*. Piper Verlag GMBH.
- Arendt, H. (2015) Thinking Without Banisters. Essays in Understanding. Schocken Books.
- Biesta, G. (2006). *Bortom lärandet: demokratisk utbildning för en mänsklig framtid*. Lund: Liber.
- Bjerkholt, E., Ødegård, E., Søndena, K., & Hjordemaal, F.R. (2014). Hvordan kan veiledningssamtaler åpne for kritisk tenkning? *Uniped*, 37(4), 19–31.
- Derrida, J. (1976). *Of Grammatology*. Baltimore and London: The John Hopkins University Press.
- Derrida, J. (1988). *Limited Inc*. Evanston, IL: Northwestern University Press.
- Derrida, J. (1992). Force of Law: The ‘Mystical Foundation of Authority (oversatt av M. Quaintance). I D. Cornell, M. Rosenfeld & D.G. Carlson (red.), *Deconstruction and the possibility of justice* (s. 3–67). New York/London: Routledge.
- Derrida, J. (1995). Honoris causa: This is also extremely funny. I E. Weber (red.), *Points interviews, 1974–1994* (s. 399–421) (Oversatt av P. Kamuf mfl.). Stanford, CA: Stanford University Press.
- Derrida, J. (2002). *Lovens makt: «autoritetenes mystiske grunnlag»*. Oslo: Spartacus.
- Dick, M.D. & Wolfreys, J. (2013). *The Derridan Wordbook*. Great Britain: Edinburgh University Press Ltd.
- Korsgaard, M.T. (2014). *Hannah Arendt og pædagogikken: fragmenter til en gryende pædagogik*. Aarhus: Aarhus universitetsforlag.
- Larsen, A.S. (2014). Potensialer i ubestemmelige øyeblikk. Oslo: Nordisk Barnehageforskning / *Nordic Early Childhood Education Research Journal*, vol.8, nr. 4, p. 1-13.
- Larsen, A.S. (2015a). *Forstyrrelsers paradoksale kraft. En studie av hvordan forstyrrelser kan virke produktivt i pedagogisk arbeid i barnehagen*. Doktoravhandling. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Norsk senter for barneforskning, NTNU, 2015: 151. Trondheim: NTNU Grafisk senter.
- Larsen, A.S. (2015b). Jacques Derrida – en gang til, igjen og igjen ... I Tenkere i tiden. *Barnehagefolk*, 3, s. 48–53.
- Larsen, A.S. (2016a). Å føre sine begynnelse til verden. I N. Sandvik (red.), *Småbarnspedagogikkens komplekse komposisjoner. Læring møter filosofi*(s.113-130). Bergen: Fagbokforlaget.
- Larsen, A.S. (2016b). Å lytte til det uforutsette, det ukjente og det uforutsigbare. I T.J. Karlsen (red.), *Veiledning under nye vilkår*(s.50-67). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Mahrdt, H. (2004). Hannah Arendt om dannelse til humanitet. I K. Steinsholt & L. Løvlie (red.), *Pedagogikkens mange ansikter. Pedagogisk idéhistorie fra antikken til det postmoderne* (s. 540–554). Oslo: Universitetsforlaget.
- Martusewicz, R.A. (2001). *Seeking passages; Post-structuralism, pedagogy, ethics*. New York: Teachers College, Columbia University.
- Reinertsen, A.B. (2009). Vurdering som læring innenfor en usikkerhetspedagogikk. I S. Dobson, A.B. Eggen & K. Smith (red.), *Vurdering, prinsipper og praksis. Nye perspektiver på elev- og læringsvurdering* (s. 130–142). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Sandvik, 2016. *Småbarnspedagogikkens komplekse komposisjoner. Læring møter filosofi*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Sandvik, N. (2013). *Medvirkning og handlingskraft i småbarnspedagogiske praksiser. Horisontalt fremforhandlet innflytelse*. Doktoravhandling. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU).
- Solbrekke, T.D., & Østrem, S. (2011). Profesjonsutøvelse mellom profesjonelt ansvar og regnskapsplikt. *Nordic Studies in Education*, 3, 193–209.
- Spire, A., & Derrida, J. (2005). Den andre er skjult fordi han er annerledes. *Agora, Journal for Metafysisk Spekulasjon*, 1–2, 12–42.
- Steinnes, J. (2006). *Den andre skoleporten – om institusjonalisering av den pedagogiske handling, et møte med Jacques Derridas språkkritiske perspektiver*. Doktoravhandling. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Pedagogisk institutt.
- Søndena, K. (2004). *Kraftfull refleksjon i lærerutdanningen*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Ulla, B. (2016). *Arrangement av kropp, kraft og kunnskap. Ein studie av profesjonsutøvinga til barnehagelæraren*. Doktoravhandling. Oslo: Universitetet i Oslo, [Det utdanningsvitenskapelige fakultet](#).
- Øverenget, E. (2008). *Hannah Arendt*. Oslo: Universitetsforlaget.